

પડર મન અને એક સરદાર: અખંડ ભારતના સર્જનનું મનોવૈજ્ઞાનિક વિશ્લેષણ

નિતેશ પી. સેનમા

એમ. એ. પરીખ ફાઇન આર્ટ્સ એન્ડ કોલેજ પાલનપુર

સારાંશ (Abstract)

૧૯૪૭માં ભારતની આઝાદી એક જટિલ વારસા સાથે આવી હતી. અંગ્રેજો સત્તાનું હસ્તાંતરણ કરી રહ્યા હતા, પરંતુ ભારતની ભૌગોલિક એકતા ખંડિત હતી. પડર જેટલાં રજવાડાંઓ સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ ધરાવતા હતા. આ લેખનો ઉદ્દેશ્ય સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ દ્વારા કરવામાં આવેલા ભારતના એકીકરણની પ્રક્રિયાને માત્ર રાજકીય કે ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ નહીં, પરંતુ 'મનોવૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિકોણ'થી તપાસવાનો છે. સરદાર પટેલે કેવી રીતે રાજાઓના અહંકાર, ભય, લોભ અને અસલામતી (Insecurity) નું સચોટ વિશ્લેષણ કર્યું અને 'સામ, દામ, દંડ, ભેદ'ની નીતિ દ્વારા રક્તહિન ક્રાંતિ સર્જી, તેનું અહીં વિસ્તૃત વિવરણ છે. આ લેખ એ સાબિત કરે છે કે અખંડ ભારતનું સર્જન એ વિશ્વના ઇતિહાસની સૌથી મોટી 'મેનેજમેન્ટ અને સાયકોલોજીકલ' સફળતા હતી.

પ્રસ્તાવના:

૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ના રોજ જ્યારે ભારત સ્વતંત્રતાના સૂર્યોદયનો સાક્ષી બની રહ્યું હતું, ત્યારે ક્ષિતિજ પર વિભાજનના કાળા ડિબાંગ વાદળો પણ ઘેરાયેલા હતા. સદીઓથી ગુલામીની સાંકળોમાં જકડાયેલું ભારત મુક્ત તો થયું, પણ તે એક અખંડ રાષ્ટ્ર નહોતું. બ્રિટિશરોએ ભારત છોડતી વખતે 'ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ' હેઠળ રજવાડાંઓને એવી છૂટ આપી હતી કે તેઓ ભારત અથવા પાકિસ્તાન સાથે જોડાઈ શકે છે, અથવા સ્વતંત્ર રહી શકે છે. આ એક એવી જોગવાઈ હતી જે ભારતને 'બાલ્કનાઇઝેશન' (Balkanization - નાના ટુકડાઓમાં વિભાજન) તરફ ધકેલી શકે તેમ હતી.

કલ્પના કરો કે આજે આપણે ગુજરાતથી રાજસ્થાન કે મહારાષ્ટ્ર જવું હોય અને વચ્ચે વિઝા લેવા પડે! તે સમયે ભારતનો નકશો જમીન પર પટકાયેલા કાચના ટુકડા જેવો હતો. પડર રજવાડાઓ – જેમાં હૈદરાબાદ અને કાશ્મીર જેવા યુરોપના દેશો કરતાં મોટા રાજ્યોથી લઈને બીલખા અને માણાવદર જેવા નાના જાગીરદારો સુધીના શાસકો હતા. આ તમામ ટુકડાઓને જોડીને એક 'અખંડ ભારત'નું

સર્જન કરવું એ માત્ર ભૌગોલિક કે રાજકીય પ્રક્રિયા ન હતી, પરંતુ એક ભગીરથ 'મનોવૈજ્ઞાનિક યુદ્ધ' હતું.

આ કામ માટે જે વ્યક્તિની પસંદગી થઈ, તે હતા સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ. આપણે તેમને 'લોખંડી પુરુષ' તરીકે ઓળખીએ છીએ, પરંતુ જો તેમના કાર્યને મનોવિજ્ઞાનના ચશ્માંથી જોઈએ તો તેઓ માનવ સ્વભાવના (Human Behavior) ઊંડા જાણકાર હતા. તેઓ પારખી ગયા હતા કે આ લડાઈ જમીનના ટુકડાઓ માટે નથી, પરંતુ રાજાઓના 'અહંકાર' (Ego), 'ભય' (Fear) અને 'લાલચ' (Greed) સાથેની છે. રાજાઓ પોતાની સદીઓ પુરાણી સત્તા છોડવા તૈયાર નહોતા. સરદારની આ અદભૂત સફળતા પાછળ રહેલી મનોવૈજ્ઞાનિક રણનીતિને સમજવી ખૂબ રસપ્રદ છે.

૧. રાજાઓના માનસપટલનું વાંચન (Psychological Profiling)

કોઈપણ યુદ્ધ જીતતાં પહેલાં દુશ્મન – અથવા તો સામેવાળા પક્ષ - ના મનને વાંચવું જરૂરી છે. સરદાર પટેલની સૌથી મોટી વિશેષતા એ હતી કે તેઓ સામેવાળી વ્યક્તિના મનોભાવોને ચહેરા પરથી વાંચી શકતા હતા. તેઓ જાણતા હતા કે દરેક રાજાની પ્રકૃતિ (Personality Type) અલગ છે, તેથી સૌની સાથે એકસરખો વ્યવહાર ચાલે નહીં. તેમણે અને તેમના સચિવ વી.પી. મેનને રાજાઓનું ત્રણ મુખ્ય ભાગમાં મનોવૈજ્ઞાનિક વર્ગીકરણ કર્યું હતું:

અ. રાષ્ટ્રપ્રેમી અને ઉદારવાદી રાજાઓ (The Idealists):

ભાવનગરના મહારાજા કૃષ્ણકુમારસિંહજી જેવા ઉમદા શાસકો આ શ્રેણીમાં આવતા હતા. ગાંધીજી અને સરદાર પ્રત્યે તેમને અપાર આદર હતો. તેઓ સમજતા હતા કે રાજાશાહીનો સૂરજ આથમી રહ્યો છે અને લોકશાહી એ જ ભવિષ્ય છે. આવા રાજાઓ સાથે સરદારે એક વડીલ અને પિતાતુલ્ય વ્યવહાર કર્યો. તેમણે દિલ્હી બોલાવીને ધમકી આપવાને બદલે, તેમના ત્યાગની પ્રશંસા કરી. ભાવનગરના મહારાજાએ જ્યારે સામે ચાલીને રજવાડું સોંપ્યું, ત્યારે સરદારે જાહેરમાં તેમનું બહુમાન કર્યું. આ એક સાચકોલોજીકલ માસ્ટરસ્ટ્રોક હતો. જ્યારે એક રાજા સન્માનિત થાય, ત્યારે અન્ય રાજાઓમાં પણ 'રોલ મોડેલ' બનવાની અને ત્યાગ કરવાની સ્પર્ધા જાગે. જેને આપણે 'Social Proof' નો સિદ્ધાંત કહી શકીએ.

બ. અસુરક્ષિત અને ભયભીત રાજાઓ (The Insecure Realists):

મોટાભાગના રાજાઓ આ શ્રેણીમાં હતા. તેમને ભારત સાથે પ્રેમ નહોતો એવું નહોતું, પરંતુ તેમને પોતાના ભવિષ્યની ચિંતા હતી. "અમારી સત્તા જશે તો અમારું શું થશે? અમારો વૈભવ, અમારા મહેલો, અમારું ભરણપોષણ કઈ રીતે થશે?" – આ અસલામતી (Insecurity) તેમના મનમાં ધર કરી ગઈ હતી. આમના માટે સરદારે 'વાર્ષિક આવક' (Privy Purse) ની વ્યવસ્થા કરી. મનોવિજ્ઞાનમાં મેસ્લોનો જરૂરિયાતોનો સિદ્ધાંત (Maslow's Hierarchy of Needs) કહે છે કે માણસ સૌથી પહેલાં પોતાની શારીરિક અને આર્થિક સલામતી ઇચ્છે છે. પ્રીવી પર્સ આપીને સરદારે તેમની આ પાયાની જરૂરિયાત સંતોષી દીધી. રાજાઓને થયું કે સત્તા ભલે જાય પણ આપણી જીવનશૈલી અને સુખ-સાહ્યબી સચવાઈ રહેશે. આ વ્યવહારિક ઉકેલ હતો જેણે રાજાઓના મનમાંથી 'અસ્તિત્વનો ભય' દૂર કર્યો.

ક. જિદી અને મહત્વકાંક્ષી શાસકો (The Hostile Egotists):

હૈદરાબાદના નિઝામ, જૂનાગઢના નવાબ અને શરૂઆતમાં ત્રાવણકોર તથા ભોપાલના શાસકો આ શ્રેણીમાં હતા. તેઓ સત્તાના નશામાં હતા અને તેમને લાગતું હતું કે તેઓ ભારત સરકારને હંફાવી શકશે. અહીં સમજાવટ કે લાલચ કામ લાગે તેમ નહોતી. અહીં સરદારે 'ભય' (Fear Appeal) અને શક્તિ પ્રદર્શનનો ઉપયોગ કર્યો. અહીં તેમણે રાષ્ટ્રહિત માટે કઠોરતાનો ઉપયોગ કર્યો જે સાબિત કરે છે કે સરદાર પરિસ્થિતિ મુજબ પોતાની ભૂમિકા બદલી શકતા હતા.

૨. 'સામ અને ઇંડ'નો સમન્વય: સરદાર અને મેનનની જુગલબંધી

આધુનિક કોર્પોરેટ મેનેજમેન્ટમાં જેને 'Good Cop - Bad Cop' ની સ્ટ્રેટેજી કહેવાય છે, તેનો શ્રેષ્ઠ ઉપયોગ ૧૯૪૭માં થયો હતો. આ મહાકાવ્યમાં સરદાર પટેલ 'Bad Cop' (કઠોર શાસક) ની છબિ ધરાવતા હતા, જ્યારે તેમના સચિવ વી.પી. મેનન 'Good Cop' (મૃદુ ભાષામાં સમજાવટ કરનાર દૂત) હતા.

વી.પી. મેનન રાજાઓને મળવા જતા અને ખૂબ જ નમ્રતાથી રજૂઆત કરતા. તેઓ રાજાઓને કહેતા, "જુઓ મહારાજા, સમય બદલાઈ રહ્યો છે. કોંગ્રેસના સ્થાનિક નેતાઓ અને પ્રજા વિદ્રોહ કરે તે પહેલાં

તમે મારી સાથે આ સન્માનજનક કરાર કરી લો તે તમારા હિતમાં છે. જો તમે સહી નહીં કરો તો મારે ફાઈલ સરદાર સાહેબ પાસે લઈ જવી પડશે, અને તમને ખબર છે કે સરદાર જ્યારે મેદાનમાં આવે છે ત્યારે તેઓ કોઈની શરમ રાખતા નથી."

આ વાક્ય રચનામાં ગજબનું મનોવૈજ્ઞાનિક દબાણ હતું. સરદારનું વ્યક્તિત્વ અને ભૂતકાળમાં અંગ્રેજો સામે તેમણે કરેલા સત્યાગ્રહોની ધાક એટલી જબરદસ્ત હતી કે માત્ર તેમના નામનો ઉલ્લેખ રાજાઓને ધુજાવવા માટે કાફી હતો. રાજાઓને મેનનનો પ્રસ્તાવ 'સુરક્ષિત રસ્તો' લાગતો. તેઓ વિચારતા કે સરદારના ક્રોધનો ભોગ બનવું તેના કરતાં મેનન સાથે વાત પતાવી દેવી સારી. આમ સરદારની ગેરહાજરી પણ ટેબલ પર તેમની હાજરી જેટલી જ વજનદાર હતી.

૩. અહંકારનું ઉર્ધ્વીકરણ (Sublimation of Ego)

રાજાશાહીમાં ઉછરેલા વ્યક્તિ માટે 'અહંકાર' એ તેમના વ્યક્તિત્વનો હાઈ હોય છે. સદીઓથી જેમના પૂર્વજોએ રાજ કર્યું હોય તેવા રાજાઓ માટે કલમના એક ઝટકે સત્તા છોડી દેવી અને સામાન્ય નાગરિક બની જવું એ નાનીસૂની વાત નહોતી. મનોવિજ્ઞાન કહે છે કે ઘવાયેલો અહંકાર વિનાશક બની શકે છે. સરદાર આ તથ્ય બખૂબી જાણતા હતા. તેથી, તેમણે એક મધ્યમ માર્ગ કાઢ્યો. તેમણે રાજાઓ પાસેથી 'સત્તા' (Power) લઈ લીધી, પરંતુ તેમનું 'ગૌરવ' (Status) જાળવી રાખ્યું. તેમણે રાજાઓને 'રાજપ્રમુખ' અને 'ઉપ-રાજપ્રમુખ' જેવા અલંકારિક હોદ્દાઓ આપ્યા. આ હોદ્દાઓ પાસે કોઈ વાસ્તવિક સત્તા નહોતી, પરંતુ સમાજમાં તેમનું માન જાળવાઈ રહેતું હતું.

આનાથી રાજાઓને મનોવૈજ્ઞાનિક સંતોષ (Psychological Gratification) મળ્યો કે તેઓ હાર્યા નથી, પરંતુ તેમણે રાષ્ટ્ર માટે મહાન 'ત્યાગ' કર્યો છે. સરદારે રાજાઓના 'નકારાત્મક અહંકાર'ને રાષ્ટ્રગૌરવમાં પરિવર્તિત કરી દીધો. જે રાજાઓ પહેલાં પોતાની ગાદી બચાવવા લડતા હતા, તેઓ હવે ભારતના બંધારણના રક્ષક તરીકે ગૌરવ અનુભવવા લાગ્યા. આને મનોવિજ્ઞાનમાં 'Sublimation' (ઉર્ધ્વીકરણ) કહેવાય છે, જ્યાં નકારાત્મક ઊર્જાને હકારાત્મક દિશામાં વાળવામાં આવે છે.

૪. કેસ સ્ટડીઝ: જ્યારે મનોબળની કસોટી થઈ

સરદારની મનોવૈજ્ઞાનિક રણનીતિને વધુ સારી રીતે સમજવા માટે આપણે કેટલાક ચોક્કસ પ્રસંગો તપાસવા જોઈએ:

૧. જોધપુરનો પ્રસંગ: આવેશ પર સંયમનો વિજય

જોધપુરના યુવાન મહારાજા હનવંત સિંહ પાકિસ્તાનના મોહમ્મદ અલી ઝીણાની લાલચોમાં આવીને પાકિસ્તાન સાથે જોડાવા વિચારી રહ્યા હતા. આ ભારત માટે ભયંકર બાબત હતી કારણ કે જોધપુર સરહદી રાજ્ય હતું. જ્યારે વી.પી. મેનન તેમની પાસે જોડાણખત પર સહી કરાવવા ગયા ત્યારે મહારાજાએ આવેશમાં આવીને મેનન પર પોતાની પેન-પિસ્તોલ (Pen-Pistol) તાણી અને બૂમ પાડી, "હું તારા દબાણમાં નહીં આવું."

આ ગંભીર અને જીવલેણ ઘટના હતી. પરંતુ જ્યારે રાજાને દિલ્હીમાં સરદાર પટેલ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા, ત્યારે દ્રશ્ય બદલાઈ ગયું. સરદારે લેશમાત્ર ગુસ્સો ન કર્યો. તેમણે એક અનુભવી વડીલની જેમ શાંતિથી રાજાના ખભા પર હાથ મૂક્યો અને સમજાવ્યું કે, "બેટા, પાકિસ્તાન સાથે જોડાઈને તું તારા જ પ્રજાજનોનો દુશ્મન બનીશ. શું તારા પૂર્વજોએ આ દિવસ જોવા માટે બલિદાન આપ્યા હતા?"

અહીં 'Transactional Analysis' નો સિદ્ધાંત કામ કરી ગયો. રાજા 'બાળ સહજ' (Child Ego State) ગુસ્સામાં હતા, જ્યારે સરદારે 'પાલક' (Parent Ego State) ની ભૂમિકા ભજવી. સરદારની શાંત પણ તેજસ્વી આંખો અને પિતાતુલ્ય પ્રેમ જોઈને રાજા પીગળી ગયા. જે યુવાન રાજા મેનનની સામે વાધ હતા, તે સરદારની ઓરા (Aura) સામે શરણે થયા.

૨. ત્રાવણકોર અને સી.પી. રામસ્વામી અય્યર

ત્રાવણકોરના દીવાન સી.પી. રામસ્વામી અય્યર અત્યંત વિદ્વાન પણ જિદ્દી હતા. તેમણે ત્રાવણકોરને સ્વતંત્ર દેશ જાહેર કરવાની નેમ લીધી હતી. સરદાર જાણતા હતા કે સી.પી. બૌદ્ધિક રીતે ખૂબ સક્ષમ છે, તેથી તેમની સાથે દલીલોમાં ઉતરવાને બદલે સરદારે પ્રજાના અવાજનો ઉપયોગ કર્યો. કેરળની પ્રજામાં કોંગ્રેસ અને એકીકરણ માટે જુવાળ હતો. સરદારે આ 'લોકજુવાળ' ને રાજા અને

દીવાનના મન પર દબાણ તરીકે વાપર્યો. જ્યારે દીવાન પર જીવલેણ હુમલો થયો અને પ્રજાનો રોષ વધ્યો, ત્યારે સરદારે તેમને સમજાવ્યું કે ભારત સાથે જોડાવામાં જ તેમની સુરક્ષા છે.

૩. જૂનાગઢ : પ્રજાની શક્તિ (Psychology of the Masses)

જૂનાગઢના નવાબે પાકિસ્તાન સાથે જોડાણ કર્યું, જે ભૌગોલિક અને વસ્તીની દ્રષ્ટિએ અશક્ય હતું. અહીં સરદારે સીધું સૈન્ય મોકલવાને બદલે 'આરઝી હુકમત' ની સ્થાપના કરાવી. તેમણે નવાબને નહીં, પણ નવાબની પ્રજાને જગાડી. આ 'સાયકોલોજીકલ વોરફેર' હતું. નવાબને અહેસાસ કરાવ્યો કે રાજા ગાદી પર બેસે છે, પણ સત્તા તો પ્રજાના હિલમાં હોય છે. નવાબ ભયભીત થઈને ભાગી ગયા અને લોકમત (Plebiscite) દ્વારા જૂનાગઢ ભારતનો ભાગ બન્યું.

૫. ત્વરિત નિર્ણયશક્તિ અને હૈદરાબાદનું ઓપરેશન પોલો

અનિર્ણયકતા (Indecisiveness) એ નેતૃત્વની સૌથી મોટી નબળાઈ ગણાય છે. કાશ્મીરના મુદ્દે નેહરુજી જ્યારે સંયુક્ત રાષ્ટ્રમાં જવા જેવી આંતરરાષ્ટ્રીય ડિપ્લોમસીમાં અટવાયા હતા, ત્યારે હૈદરાબાદના મુદ્દે સરદારનું મન આરસા જેવું સ્પષ્ટ હતું. હૈદરાબાદનો નિઝામ ઉસ્માન અલી ખાન દુનિયાનો સૌથી ધનવાન માણસ હતો અને તેની પાસે પોતાની સેના અને ઝંનૂની રઝાકારો હતા. તે સતત વાટાઘાટોના નામે સમય બગાડી રહ્યો હતો (Stalling Tactics) અને અંદરખાને શસ્ત્રો ભેગા કરી રહ્યો હતો. સરદાર આ પેટર્નને ઓળખી ગયા. તેઓ સમજતા હતા કે આ વ્યક્તિ પ્રેમની ભાષા કે કાયદાની ભાષા નહીં સમજે.

જ્યારે લોર્ડ માઉન્ટબેટન વાટાઘાટો ચાલુ રાખવાનો આગ્રહ કરી રહ્યા હતા, ત્યારે સરદારે કહ્યું હતું કે "હૈદરાબાદ એ ભારતના પેટમાં થયેલા કેન્સર જેવું છે, અને તેનું ઓપરેશન કરવું જ પડશે." તેમણે ક્ષણભરનો પણ વિલંબ કર્યા વગર ૧૩ સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૮ના રોજ 'ઓપરેશન પોલો' (પોલીસ પગલાં) નો આદેશ આપ્યો. માત્ર ૧૦૮ કલાકમાં હૈદરાબાદની સેનાએ ધૂંટણિયા ટેકવી દીધા.

આ ઘટના સરદારની વૈચારિક સ્પષ્ટતા (Clarity of Thought) દર્શાવે છે. તેઓ જાણતા હતા કે ક્યારે 'સંત' બનવું અને ક્યારે 'શાસક' બનવું. મનોવિજ્ઞાનની દ્રષ્ટિએ આને 'Situational Leadership' કહેવાય છે.

૬. સરદારનું મનોવૈજ્ઞાનિક વ્યક્તિત્વ: સ્થિતપ્રજ્ઞ કર્મયોગી

સરદાર પટેલ માત્ર રાજનેતા નહોતા, તેઓ એક મનોવૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિએ સ્થિર વ્યક્તિ હતા. ગીતામાં જેને 'સ્થિતપ્રજ્ઞ' કહ્યા છે, તેવા લક્ષણો તેમનામાં હતા.

- સંયમિત વાણી: તેઓ ઓછું બોલતા, પણ જે બોલતા તે પથ્થરની લકીર સમાન હતું. મૌન પણ એક શક્તિશાળી સંવાદ છે, તે તેઓ જાણતા હતા.
- ભાવનાત્મક બુદ્ધિઆંક (Emotional Intelligence): ગાંધીજીની હત્યા પછી જે રીતે તેમણે દેશને સંભાળ્યો અને પોતાના દુઃખને દબાવીને કર્તવ્યને પ્રાધાન્ય આપ્યું, તે તેમની ઉચ્ચ ભાવનાત્મક બુદ્ધિ દર્શાવે છે.
- વાસ્તવિકતાવાદી (Pragmatism): તેઓ સપનાની દુનિયામાં નહીં, પણ જમીની હકીકતમાં માનતા હતા.

નિષ્કર્ષ: એક ઐતિહાસિક વિરાસત

સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલે પડર રજવાડાંઓને એક તાંતણે બાંધ્યા, તે માત્ર રાજકીય કરામત નહોતી, પણ માનવ મન પર મેળવેલો વિજય હતો. યુરોપના ઇતિહાસમાં જર્મનીનું એકીકરણ બિસ્માર્કે કર્યું હતું, પણ તેમાં લોહીની નદીઓ વહી હતી. સરદારે ભારતનું એકીકરણ કર્યું જેમાં ગણ્યાગાંઠ્યા અપવાદો સિવાય રક્તપાત ન થયો. જો તેમણે માત્ર બળજબરી કરી હોત તો ભારત કદાચ ભૌગોલિક રીતે એક થાત, પણ આંતરિક રીતે તૂટેલું રહેત (Balkanized Minds). રાજાઓ કાયમ માટે ભારતના દુશ્મન બની જાત. પરંતુ તેમણે મનોવિજ્ઞાનનો ઉપયોગ કરીને રાજાઓના દિલ જીત્યા અને તેમને ભારતના નિર્માણમાં ભાગીદાર બનાવ્યા.

આજે જ્યારે આપણે કેવડિયામાં નર્મદા કિનારે વિરાટ 'સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી' જોઈએ છીએ, ત્યારે યાદ રાખવું જોઈએ કે તે માત્ર કોંક્રિટ અને બ્રોન્ઝની પ્રતિમા નથી. તે એક એવા મનોવૈજ્ઞાનિક મહામાનવની યાદ છે જે જાણતા હતા કે "નકશા પરની લકીરો બદલતા પહેલા, માણસના મનની લકીરો બદલવી પડે છે." અખંડ ભારત એ સરદારના પ્રબળ મનોબળ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સૂઝબૂઝનું પરિણામ છે.

સંદર્ભ સૂચિ (References)

1. Collins, L., & Lapierre, D. (1975). *Freedom at midnight*. Simon & Schuster.
2. Gandhi, R. (1990). *Patel: A life*. Navajivan Publishing House.
3. Guha, R. (2007). *India after Gandhi: The history of the world's largest democracy*. HarperCollins.
4. Menon, V. P. (1956). *The story of the integration of the Indian states*. Orient Longmans.
5. Parikh, N. (1953). *Sardar Vallabhbhai* (Vols. 1–2). Navajivan Prakashan Mandir.

યુવાનોમાં રાષ્ટ્રીય ચેતનાનું બળ પૂરું પાડનાર: અખંડ ભારતના શિલ્પી સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ

ડૉ. વિદ્યાબેન માનસિંગભાઈ ચૌધરી
અધ્યાપક સહાયક, ગુજરાતી વિભાગ
સી. બી. પટેલ આર્ટ્સ કોલેજ, નડીઆદ

પ્રસ્તાવના:

ભારતનો ઇતિહાસ માત્ર રાજાઓ, યુદ્ધો અને સત્તાપલટાનો માત્ર વર્ણન કરતો નથી, પરંતુ તે ત્યાગ, સંઘર્ષ, આત્મબળ અને રાષ્ટ્રીય એકતાની અવિરત ગાથા છે. આ ગાથામાં અનેક મહાન વ્યક્તિઓએ પોતાનું યોગદાન આપ્યું છે, પરંતુ જેમણે ભારતને સ્વાતંત્ર્ય બાદ એક સંઘટિત, સશક્ત અને અખંડ રાષ્ટ્ર તરીકે ઘડ્યું એવા વિરલ નેતાઓમાં સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનું સ્થાન સર્વોચ્ચ સ્થાને છે. તેઓ માત્ર રાજકીય નેતા નહોતા, પરંતુ તેઓ રાષ્ટ્રનિર્માતા, દૃષ્ટા અને અડગ સંકલ્પના પ્રતીક હતા.

સરદાર પટેલને “અખંડ ભારતના શિલ્પી” તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, કારણ કે તેમણે વિખરાયેલા ભારતને એકતાના તાંતણે બાંધ્યું. તેમનું જીવન અને કાર્ય આજના યુવાનો માટે વિશેષ પ્રેરણાદાયક છે. આજના સમયમાં, જ્યારે યુવાનો વૈશ્વિકીકરણ, ટેકનોલોજી અને ભૌતિક સુખસગવડ વચ્ચે પોતાની ઓળખ શોધી સ્થાપી રહ્યા છે, ત્યારે સરદાર પટેલની રાષ્ટ્રીય ચેતના, શિસ્ત અને કર્તવ્યનિષ્ઠા તેમને સાચો માર્ગ બતાવે છે.